

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано міжнародний досвід формування соціальної відповідальності. Досліджено нормативно-правове регулювання соціальної відповідальності в світі. З'ясовано, що для поширення принципів соціальної відповідальності в Україні ООН постійно проводить відповідні семінари, практикуми. Доведено вагомість розвитку та популяризації соціальної відповідальності в Україні.

Ключові слова: *соціальна відповідальність, нормативно-правове регулювання, Глобальний Договір, принципи соціальної відповідальності.*

Постановка проблеми. У період глобалізації в українській економіці зростає кількість підприємств, які у своїй діяльності ґрунтуються на стандарти соціальної відповідальності: права людини, екологічна та економічна складові, соціальне забезпечення, охорона здоров'я, тощо. Сучасний список стандартів соціально відповідального бізнесу включає положення щодо стійкого розвитку, соціально відповідального інвестування, соціального аудиту. Передбачається поширення цих стандартів на різні сфери і напрями бізнесової діяльності. Соціальна відповідальність поєднує у собі саме ті елементи, за рахунок яких можливе ефективне господарювання: реалізація соціальних проектів, захист і турбота працівників, екологічне ставлення до навколишнього середовища, соціальне партнерство, тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням основних аспектів формування соціальної відповідальності присвячено ряд наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, серед яких: Г. Боуен,

Я. С. Гришина, Ушакова Н. М., П. Друкер, М. Зігель, Дж. Елкінгтон, Ф. Котлер, М. Фрідмен, М. Портер та інші.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми. Інтеграційні процеси, які відбуваються на міжнародній арені нерозривно пов'язані із розвитком і популяризацією соціальної відповідальності як одного із ключових напрямів досягнення сталого розвитку. Сьогодення вимагає від суб'єктів господарювання при веденні бізнесу запроваджувати в свою практику принципи соціальної відповідальності. На основі соціальної відповідальності господарюючі суб'єкти значно можуть підвищити ефективність свого господарювання за рахунок соціальної спрямованості та дбайливого ставлення до навколишнього середовища.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження формування соціальної відповідальності на основі зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. На глобальному рівні дотримання стандартів корпоративної поведінки традиційно опікується ООН. Важлива роль у цій справі як на глобальному, так і на регіональному рівнях належить Всесвітньому економічному форуму, впливовим міжнародним організаціям. У Західній Європі значний вплив на формування соціально відповідального бізнесу має Євросоюз.

Останнім часом на початку третього тисячоліття в світі головною проблемою залишається соціальна відповідальність ведення бізнесу. Ще у січні 1999 року Генеральний Секретар Організації Об'єднаних Націй Кофі Аннан звернувся до бізнес-лідерів із закликом приєднатися до міжнародної ініціативи – Глобального Договору, яка повинна об'єднати компанії, агенції ООН, а також трудові та громадські організації з метою підтримки світових екологічних і соціальних принципів.

Метою Договору стало поширення принципів, пов'язаних із захистом прав людини, стандартами праці, боротьбою з корупцією та захистом навколишнього середовища на стратегію та діяльність ділових кіл у всьому світі. З цього часу ініціатива активно допомагає у розвитку партнерства між

приватним сектором та урядами, агенціями ООН, трудовими та громадськими організаціями на підтримку Цілей Тисячоліття.

На сьогодні в світі налічується близько 8000 організацій із 130 країн, які зобов'язалися виконувати принципи Глобального Договору у сері прав людини, праці, екології та протидії корупції, серед яких: бізнес-структури, громадські організації, університети, тощо [4, 6].

Глобальний договір ООН включає в себе: Управління Глобального Договору та шість агенцій ООН: Управління верховного комісара з прав людини; Екологічна програма ООН; Міжнародна організація праці; Програма розвитку ООН; Організація промислового розвитку ООН; Управління ООН з наркотиків та злочинності.

В Україні останнім часом спостерігається зацікавленість бізнесових структур щодо соціальної відповідальності ведення бізнесу. Одним із перших кроків залучення України до Міжнародного співробітництва стало офіційне підписання Головного договору ООН, яке відбулося 25 квітня 2006 року. Представництво Організації Об'єднаних Націй в Україні започаткувало ініціативу Глобального договору за участю 34 українських та міжнародних компаній, асоціацій та громадських організацій. На сьогодні в Україні налічується близько 200 підписантів Глобального договору серед яких підприємства, організації, торгові союзи, навчальні заклади, тощо [4].

Основне призначення Головного договору – це досягнення суспільної відповідальності серед корпоративного громадянства та вирішення глобальних проблем пов'язаних з економічним, екологічним, соціальним розвитком та дотримання і запровадження основних цінностей у сфері захисту прав людини, стандартів праці, охорони навколишнього середовища і боротьба з корупцією.

Принципи Глобального договору ООН:

I. Права людини:

- Принцип 1: Ділові кола повинні підтримувати та поважати підхід, який в результаті порушення прав людини в процесі своєї діяльності, компанії також ризикують стосунками з інвесторами.

- Принцип 2: Ділові кола не можуть бути причетні (не повинні мати відношення) до порушення прав людини.

II. Стандарти праці:

- Принцип 3: Ділові кола повинні підтримувати свободу зібрань та ефективно визнання права на колективний договір.

- Принцип 4: Ділові кола повинні підтримувати ліквідацію усіх форм примусової праці.

- Принцип 5: Ділові кола повинні підтримувати ліквідацію дитячої праці.

- Принцип № 6: Ділові кола повинні підтримувати ліквідацію дискримінації при прийомі на роботу та у професійній діяльності.

III. Навколишнє середовище:

- Принцип 7: Ділові кола повинні застосовувати (підтримувати) дбайливий (обережний) підхід до питань екології.

- Принцип 8: Ділові кола повинні вживати заходів на підтримку посилення екологічної відповідальності.

- Принцип 9: Ділові кола повинні заохочувати розвиток та розповсюдження екологічно безпечних технологій.

IV. Боротьба з корупцією:

- Принцип 10: Ділові кола повинні боротися з будь-якими проявами корупції, включаючи здирництво та хабарництво [4].

Десять принципів Глобального Договору у сфері прав людини, праці, екології та протидії корупції були прийняті на основі певних документів:

- Загальна Декларація прав людини [2];
- Декларація фундаментальних принципів і прав на робочому місці Міжнародної організації праці [1];
- Ріо-де-Жанейрська Декларація з екології та розвитку [5];
- Конвенція ООН проти корупції [3].

За допомогою цих декларацій у світі актуальними є теми з обговорення проблем, що стосуються прав людини, праці, екології та протидії корупції.

1 січня 2016 року офіційно вступили в дію 17 цілей сталого розвитку (ЦСР), які є частиною Порядку денного в галузі розвитку на період до 2030 року, прийнятого світовими лідерами на історичному Самміті ООН у вересні 2015 року. Відповідно до даних цілей країни світу будуть спрямовувати свої зусилля на подолання всіх форм бідності, на боротьбу з нерівністю та на усунення негативних проявів кліматичних змін. Основними цілями сталого розвитку є: подолання бідності у всіх її проявах і усюди; подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства; забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх і в будь-якому віці; забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх; забезпечення тендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат; забезпечення наявності та раціонального використання водних ресурсів і санітарії для всіх; забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх; сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх; створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям; скорочення нерівності всередині країн і між ними, тощо.

За участю бізнесу, профспілок, уряду, інвесторів, громадянського суспільства, наукових кіл та практиків сталого розвитку, Глобальна рада щодо стандартів в галузі сталого розвитку (GSSB), повністю незалежний орган зі встановлення стандартів, розробили Стандарти GRI. Стандарти GRI представляють собою набір з 36 модульних стандартів, які полегшують корпоративну звітність за такими темами, як викиди парникових газів, енергетика та водокористування, а також трудові практики. Новий формат дозволяє GRI оновлювати окремі теми відповідно до потреб ринку і сталого

розвитку, не вимагаючи зміни всього набору стандартів GRI. Стандарти GRI зосереджені на істотності (матеріальності) – зосередження уваги на темах, які представляють найбільш істотний вплив організації та є найбільш важливими для зацікавлених організацій – що підтримує звітність зі сталого розвитку, адаптовану для кожної окремої компанії. Компанія може підготувати звіт про сталий розвиток у відповідності зі стандартами GRI «Основний» або «Розширений», або розкривати окремі теми звітності. У жовтні 2016 року в Амстердамі організація GRI представила перші у світі глобальні стандарти звітності у сфері сталого розвитку. Стандарти допомагають організаціям приймати більш обґрунтовані рішення і сприяти досягненню Цілей Сталого Розвитку Організації Об'єднаних Націй. Згідно з даними дослідження, опублікованого у MIT Sloan Management Review, 75 % керівників вищої ланки інвестиційних компаній вважають, що нефінансові показники компанії важливо враховувати під час прийняття інвестиційних рішень. Більшість найбільших компаній світу публікують цю інформацію, а з новими GRI стандартами набагато більше організацій – в тому числі невеликих компаній – зможуть надати інвесторам, споживачам, співробітникам і іншим зацікавленим сторонам інформацію про нефінансові показники, які вони потребують [6].

Задля впровадження дієвого механізму щодо поширення концепції соціальної відповідальності бізнесу в Україні ООН постійно організовує зустрічі з представниками бізнесових структур, ділових асоціацій, трудових спілок та громадських організацій.

Результатом проведення таких заходів є, те що в Україні учасниками Глобального договору ООН є: Агропромхолдинг «Астарта-Київ», «Актив Банк» комерційний банк, Американська торгівельна палата, Банк Надра, Британські авіалінії, ГлаксоСмітКляйн, Гештальт консалтинг груп, С.К. Джонсон Україна, Європейська Бізнес Асоціація, ЗАТ «Київстар Дж.Ес.Ем.», Інвестиційна компані «ІНТЕРПАЙП», Інститут Сталих Спільнот, Кока-кола Беверіджіс Україна, Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в

Україні, Лео Бернетт Україна, Львівська регіональна торгово-промислова палата, Львівська регіональна асоціація малого та середнього бізнесу, Міжнародний Центр Перспективних Досліджень, Ніссан Мотор Україна, Одеська Регіональна торгово-промислова палата, Про100 Страхування, Сіменс Україна, Систем Капітал Менеджмент, Торгово-промислова палата України, Туристична Компанія Бітско, Tetra Pak Україна, ТНК-ВР Україна, Українська асоціація якості, Український жіночий фонд, Всеукраїнська ліга із зв'язків з громадськістю, Український Національний комітет Міжнародної Торгової Палати, Федерація професійних спілок України, Федерація Роботодавців України, ХФБ Банк Україна.

Таблиця 1 Міжнародний досвід формування соціальної відповідальності

Найменування	Характеристика
Міжнародні організації	
Міжнародна організація праці, 1919 рік	Заснована урядами різних країн для підтримки міжнародного співробітництва у справі забезпечення миру в усьому світі й зменшення соціальної несправедливості за рахунок покращення умов праці.
Міжнародний валютний фонд (МВФ), 1944 рік	Міжнародний форум лідерів бізнесу (International Business Leaders Forum) – міжнародна неприбуткова організація, створена 1990 р. Принцом Уельським та групою президентів міжнародних компаній. Її місією є просувати на лідируючі позиції відповідального бізнесу та партнерства заради соціального, економічного та екологічно сталого міжнародного розвитку.
Світовий банк (СБ), 1944 рік	Бізнес для соціальної відповідальності (BSR) – всесвітня організація, що надає допомогу щодо популяризації соціальної відповідальності на основі тренінгів, круглих столів, семінарів.
Організація об'єднаних націй (ООН), 1945 рік	Розробка Глобального Договору – кодекс поведінки, що складається з десяти принципів у сфері прав людини, зайнятості, навколишнього середовища та боротьби з корупцією
Дитячий Фонд ООН, ЮНІСЕФ, 1946 рік	ЮНІСЕФ є світовим лідером із захисту прав та інтересів дітей. До вирішення дитячих проблем ЮНІСЕФ залучає найширше коло тих, хто може і повинен подбати про майбутнє нових поколінь, активно співпрацюючи з урядами і науковими установами, бізнесом і громадськими організаціями, лікарнями і навчальними закладами, інформуючи про проблеми дітей, пропонуючи перевірені й ефективні рішення, стимулюючи законодавчі зміни.
Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), 1948 рік	Спеціалізована установа <u>Організації Об'єднаних Націй</u> , яка опікується проблемами охорони здоров'я у світовому масштабі.
Міжнародна фінансова корпорація (МФК), 1956 рік	СВБ Європа (CSR Europe) – лідируюча європейська бізнес-мережа соціальної відповідальності бізнесу, яка складається з понад 60 провідних мультинаціональних компаній-членів.

Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), 1960 рік	Розробка Керівництва для мультинаціональних підприємств, що пропонує добровільні принципи стандарти відповідальної поведінки бізнесу у різноманітних соціальних сферах.
Саух (Саух Round Table Principles for Bussiness), 1986 рік	Метою даної організації є розвиток економічних і суспільних взаємовідносин між країнами-учасниками, визначення міри спільної відповідальності перед світовою спільнотою, визначає роль бізнесу і промисловості як провідних сил в інноваційних і глобальних змінах.
Кіотський протокол, 1997 рік	Міжнародна угода про обмеження викидів в атмосферу парникових газів. Головною метою є стабілізація рівня концентрації парникових газів в атмосфері на рівні, який не допускає би небезпечного антропогенного впливу на кліматичну систему планети.
Всесвітня рада бізнесу зі сталого розвитку (WBCSD)	Міжнародна бізнес-мережа, завданням якої є розвиток більш тісної співпраці між бізнесом, урядом та іншими організаціями, що проводять дослідження у питаннях зі сталого розвитку.
Принципи ООН з соціальної звітності інвесторів (PRI)	Інвестори повинні дотримуватися принципів з соціальної відповідальності, які включають в себе: враховувати екологічні та соціальні аспекти при інвестиційній діяльності, провадити активну екологічну та соціальну діяльність, звітувати перед суспільством про свою діяльність стосовно впровадження принципів, тощо.
Глобальна ініціатива зі звітності (ГІЗ)	Добровільна міжнародна мережа, яка базується на співробітництві між компаніями, інвесторів, громадських організацій, аудиторів та інших зацікавлених осіб. Основною метою ГІЗ є забезпечення застосування компаніями нефінансової звітності з урахуванням екологічної, економічної та соціальної складових. Розробила принципи і індикатори для відповідної звітності.
IFOAM Basik Standards	Характеризує принципи стійкого ведення бізнесу для підприємств агропромислового сектора
Продовольча і сільськогосподарська організація об'єднаних націй (FAO)	Основною метою є забезпечення продовольчої безпеки для всіх, а саме, гарантування регулярного доступу населенню до високоякісної їжі, необхідної для ведення активного і здорового життя.
Міжнародні стандарти	
Стандарт соціальної відповідальності Global reporting Initiative (GRI), 1997 рік	Детальна методика кількісного відображення соціальної і екологічної відповідальності з урахуванням конкретних показників.
Глобальні стандарти звітності у сфері сталого розвитку (Стандарти GRI), 2016 рік	Стандарти GRI є останньою версією розвитку GRI звітності за 15 років змін і постійного діалогу зі стейкхолдерами. Стандарти засновані на Керівництві GRI G4, найбільш широко використовуваному керівництві щодо звітності зі сталого розвитку в світі, і мають покращений формат і нову модульну структуру. Нові стандарти GRI остаточно замінять Керівництво G4, використання якого буде припинено на 1 липня 2018 року. Підприємства зможуть більш прозоро розповісти про свій вплив на економіку, довкілля і суспільство.
Глобальний договір	Основною метою є сприяння формуванню загальних цінностей,

(Global Compact), 1999 рік	які допоможуть глобальному ринку отримати «людське обличчя». Включає в себе десять принципів корпорацій, які готові взяти участь в рішенні глобальних проблем сучасної цивілізації.
Стандарт SA 8000 «Соціальна відповідальність»	Стандарт сертифікації щодо впровадження соціальної відповідальності з дев'яти питань: дитячої праці, примусової праці, гігієни праці та безпеки, свободи асоціацій, дискримінації, дисциплінарної практики, тривалості робочого часу, оплати праці та системи управління.
AA 1000	Центр AccountAbility вперше ввів принцип включності. Включність – це участь зацікавлених сторін у розвитку та досягненні підзвітної та стратегічної відповіді на стабільність. «Зобов'язання Стейкхолдерів» – це механізм, який організації використовують для досягнення включності. Щоб сприяти досягненню включності, у 1999 році у «Рамковому Стандарті AA 1000» були включені інструкції по розробці та втіленні зобов'язань стейкхолдерів. До 2005 року ці початкові інструкції стали «Стандартом зобов'язань стейкхолдерів AA100», першим опублікованим міжнародним стандартом про зобов'язання стейкхолдерів. Це – друге видання «Стандарту зобов'язань стейкхолдерів AA 100». Воно створене на поправках до документу «Стандарти принципів AccountAbility A1000 (2008)» та досягненнях у сфері зобов'язань протягом останніх шести років.
ISO 9000, ISO 14001	Міжнародні стандарти системи екологічного менеджменту для організацій різних видів, основну увагу якого зосереджено на визначенні екологічних аспектів діяльності організацій, відповідних підходів до охорони навколишнього природного середовища й оцінки найважливіших з них.
Екологічний менеджмент і аудит (EMAS)	Основними завданнями є визнання і заохочення організацій, що постійно покращують свою діяльність у сфері екології і виходять за межі мінімальних зобов'язань, прописаних у законодавстві. Було розроблено на основі стандарту ISO 14001, але його вимоги є дещо ширшими стосовно екологічного бачення.
ISO 26000 «Міжнародне керівництво із соціальної відповідальності»	Основою стандарту є керівництво щодо соціальної відповідальності, акцентується увага на способах інтеграції соціально відповідальної поведінки у стратегії, практики і процесів діяльності підприємства. Є добровільним і не містить жодних вимог.
Індекс стійкості «Доу-Джонса» (Dow Jones Sustainability Index)	Один із відомих індексів КСВ. По різних галузях діяльності використовуються близько 20 критеріїв відбору: екологія, права людини, політика рівних можливостей при прийманні на роботу та звільненні, програми соціального інвестування для місцевих органів, тощо.
Комплекса система принципів і стандартів оцінки і відображення дій соціально відповідальних компаній (Bench Marks)	Дотримання принципів глобальної корпоративної відповідальності на основі «UN Global Compact». Включає деталізацію основних принципів ведення бізнесу, умов праці, охорони здоров'я, прав людини, використання жіночої та дитячої праці, відношення зі споживачами, акціонерами, корпоративної етики.
Методика інтегрованої	Комплексно оцінює діяльність компаній ¹ по основних

системи аудиту корпоративної стійкості (Corporate Responsibility Audit)	економічних і соціальних показникам: системи менеджменту якості, енергозбереження і охорона природного середовища, відносини з персоналом, трудові відносини і права людини, відносини з місцевими органами влади.
Нефондовий індекс Socisl Index (SI), 2000 рік	Дозволяє оцінити КСВ, надаючи пріоритети кадровій політиці, соціальним програмам, програмам по подоланню дискримінації.

Джерело: сформовано автором

Висновки. Соціальна відповідальність відіграє ключову роль при досягненні цілей сталого розвитку, слугує одним із напрямів покращення ефективності функціонування господарюючих суб'єктів. На міжнародному рівні дотриманню принципів соціальної відповідальності слугують відповідні стандарти, нормативно-правові документи, які виступають координаторами і регуляторами даного напрямку функціонування. В Україні соціальна відповідальність знаходиться на початковому етапі розвитку, проте спостерігаються певні прояви та тенденції щодо її популяризації.

Література:

1. Декларація фундаментальних принципів і прав на робочому місці Міжнародної організації праці : Декларація [Електроний ресурс]. — Режим доступу : [http : // http://www.ilo.org](http://www.ilo.org). — Назва з екрану.
2. Загальна декларація прав людини : Декларація [Електроний ресурс]. — Режим доступу : [http : //zakon2.rada.gov.ua](http://zakon2.rada.gov.ua). — Назва з екрану.
3. Конвенція ООН проти корупції [Електроний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>. — Назва з екрану.
4. Офіційний сайт Мережі Глобального договору в Україні [Електроний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.globalcompact.org.ua>. — Назва з екрану.
5. Ріо-де-Жанейрська Декларація з екології та розвитку: Декларація [Електроний ресурс] — Режим доступу : [http : http://mapyourinfo.com](http://mapyourinfo.com). — Назва з екрану.

6. Центр Розвиток корпоративної соціальної відповідальності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://csr-ukraine.org>. — Назва з екрану.

References:

1. The Declaration of the Fundamental Principles and Rights at the ILO's work: The Declaration [Electron resource]. - Access: <http://www.ilo.org>. – Screened Name.

2. The Universal Declaration of Human Rights: Declaration [Electron resource]. - Access: <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Screened Name.

3. The United Nations Convention against Corruption [Electron resource]. - Access: <http://zakon4.rada.gov.ua>. – Screened Name.

4. The official website of the Global Compact Network in Ukraine [Electron resource]. - Access: <http://www.globalcompact.org.ua>. – Screened Name.

5. Rio de Janeiro Declaration on the Environment Development: Declaration [Electron resource] - Access: <http://mapyourinfo.com>. – Screened Name.

6. The Corporate Social Responsibility Centre [Electronic resource]. - Access: <http://csr-ukraine.org>. – Screened Name.

Лункина Т. И.

кандидат экономических наук,
доцент кафедры финансов и кредита
Николаевский национальный аграрный университет
г. Николаев, Украина

МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ

В статье проанализирован международный опыт формирования социальной ответственности. Исследованы нормативно-правовое регулирование социальной ответственности в мире. Установлено, что для распространения принципов социальной ответственности в Украине ООН постоянно проводит соответствующие семинары, практикумы. Доказано

значимость развития и популяризации социальной ответственности в Украине.

Ключевые слова: социальная ответственность, нормативно-правовое регулирование, Глобальный Договор, принципы социальной ответственности.

Lunkina T.I.,
Candidate of Economics Sciences, Associate professor,
Associate professor of Department of Finance, Banking and Insurance
Mykolayiv National Agrarian University
Mykolayiv, Ukraine

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF SOCIAL RESPONSIBILITY FORMATION

The article analyzes the international experience of social responsibility formation. The legal regulation of social responsibility in the world was investigated. It was found that for the dissemination of the principles of social responsibility in Ukraine, the UN constantly arranges relevant seminars and workshops. The importance and promotion of the social responsibility in Ukraine was proved.

Key words: social responsibility, legal regulation, the Global Compact principles of social responsibility.